

<https://doi.org/10.62837/2026.3.132>

MEHRIBAN M.TƏHMƏZOVA
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
e-mail:m.tehmezova.adu.edu.az@bk.ru
Azərbaycan Dillər Universiteti
(Bakı şəh., R.Behbudov küç.,134)
Orcid:0000-0001-8

İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ MİLLİ-MƏDƏNİ LEKSİKANIN MÜQAYİSƏSİ

Xülasə:

Milli-mənəvi dəyərlər sırasında xüsusi yeri olan Azərbaycan və ingilis dilləri mövcud olduqları tarixi dövrlər ərzində zəngin inkişaf yolu keçmişlər. Xalqla dil bir-birindən ayrılmazdır, dil xalqın varlıq formasıdır, xalqın tarixən keçdiyi yollarda onunla inkişaf edib zəmanəmizə gəlmişdir. Bu baxımdan hər iki dil ən dərin fikirləri çalarlarınadək aydın bir şəkildə ifadə etmək imkanına malikdir. Dil həm çoxcəhətli, həm də mürəkkəb ictimai hadisədir. Bildiyimiz kimi, dil daim dəyişir. Dillərin hər biri özü-özlüyündə zəngin tərkibə, müxtəlif quruluşa və geniş ifadə imkanlarına malikdir. O, milli mədəniyyətin ən böyük nümunəsidir. Çünki hər hansı bir millətin tarixini, mədəniyyətini, adət ənənəsini öyrənmək istəyiriksə, biz ilk növbədə onun dilinə bələd olmalıyıq. Bu baxımdan ingilis və Azərbaycan dillərinin leksikasını müqayisəli şəkildə təhlil etmək maraqlıdır.

Açar sözlər: milli mənəvi dəyərlər, söz ehtiyatı, ünsiyyət, bayramlar, adət-ənənə.

Keywords: national spiritual values, vocabulary, communication, holidays, customs and traditions.

Ключевые слова: национальные духовные ценности, лексика, общение, праздники, обычаи и традиции.

Dil və mədəniyyət bir-biri ilə sıx bağlıdır, çünki dil mədəniyyətin daşıyıcısı və ötürücüsü, mədəniyyət isə dilin məzmunudur. Xalqın tarixi təcrübəsini, adət-ənənələrini və dünyagörüşünü nəsil-dən-nəslə ötürərək milli kimliyi formalaşdırır və mühafizə edir. Onlar bir-birini qarşılıqlı şəkildə zənginləşdirir və davamlılığını təmin edir. Dil və mədəniyyət arasındakı əlaqə mürəkkəbdir. İki bir-birinə qarışıb. Müəyyən bir dil adətən müəyyən bir xalqı təmsil edir. Başqa bir dildə ünsiyyət qurduğumuzda, bu dildə danışanların mədəniyyətilə də qarşılıqlı əlaqədə olduğumuz deməkdir. Bir xalqın mədəniyyətini onun dili ilə birbaşa təmasda olmadan başa düşə bilmərik.

Yeni bir dili öyrəndikdə yalnız onun əlifbasını, söz düzümü və qrammatik qaydalarını öyrənməklə kifayətlənmək olmaz, həm də cəmiyyətin xüsusi adət-ənənələrini və davranışlarını öyrənmək də vacibdir. Dil öyrənərkən və ya

öyrədərkən, dilin aid olduğu mədəniyyətə istinad edilməsi zəruridir, çünki dil mədəniyyətə çox köklənmişdir.

Dil və mədəniyyətdən söhbət gedəndə dil mədəniyyətdir, mədəniyyət dildir ifadəsi tez-tez xatırlanır. Onlar birlikdə inkişaf etmiş və təkamül zamanı bir-birinə təsir etmişdir. Amerikalı mədəniyyət antropoloqu Alfred L. Krober bu kontekstdən istifadə edərək mədəniyyətin nitqin mövcud olduğu vaxtdan başladığını və bu başlanğıcdan birinin zənginləşməsinin digərinin daha da inkişaf etməsinə səbəb olduğunu söyləmişdi [12].

Dil və mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqəsinin əsas xüsusiyyətləri kimi aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

Birinci: mədəniyyətin daşıyıcısı olaraq: Dil, bir xalqın mədəniyyətini, o cümlədən dəyərlərini, adətlərini və dünyagörüşünü özündə əks etdirir və nəsildən-nəslə ötürür.

İkinci: dünyagörüşünün əksi: Dil vasitəsilə insanlar dünyanı dərk edir və bu dərkətmə forması onların mədəniyyətini formalaşdırır.

Üçüncü: milli kimlik: Dil, bir millətin mədəni özünəməxsusluğunu, tarixini və irsini mühafizə edən ən mühüm vasitədir.

Növbəti əlaqə kimi mədəni kodları qeyd edə bilərik: Sözlər və ifadələr mədəniyyətin dərin qatlarını metaforalar və frazeologizmlər və digər vasitələrlə çatdırır.

Bu iki anlayış bir-birindən ayrı mövcud ola bilməz; dil mədəniyyəti formalaşdırır, mədəniyyət isə dili zənginləşdirir. Dil mədəniyyətin ötürücüsüdür, onun davamlılığını mühafizə edən bir vasitədir. Öz ana dilini öyrənən hər bir nəsil, eyni zamanda özündən əvvəlki nəsillərin xarakterik xüsusiyyətlərini, mentalitetinin əsas, özünəməxsus cəhətlərini mənimsəyir. Dil ictimai funksiya daşdığı üçün cəmiyyətdə baş verən hər bir hadisə dildə öz əksini tapır. Buna görə də hər hansı bir xalqın mədəniyyətini öyrənərkən ilk növbədə onun dilinin öyrənilməsi və yaxud da ən azından həmin dil haqqında müəyyən məlumatın olması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Mədəniyyət icmanı birləşdirir, baxmayaraq ki, bu birlik daxilində müxtəliflik var. Məsələn, yaşlı nəslin nitqi gənclərin istifadə etdiyi nitqdən fərqli ola bilər. Həmçinin, müxtəlif qruplar müxtəlif dillərdə danışır. Bu, professorun nitqi ilə universitetdəki gənc tələbənin nitqi ilə müqayisədə mövcud olan fərqlərdə aydın görünür. İnsanlar onlayn forumlarda eyni dilin fərqli formasından istifadə edə bilərlər ki, bu da gündəlik həyatda danışılan dildən xeyli fərqlənə bilər.

Nitq mədəniyyətinə yiyələnmək üçün dilin lüğət tərkibinə dərinləndirilməyə ehtiyac olmaqla yanaşı, onun fonetik, leksik və qrammatik normalarına yiyələnmək, dil qanunlarını nitqdə düzgün tətbiq etmək vacibdir. Söz ehtiyatı zəngin olan, sözlərin məna çalarını nitqində düzgün əlaqələndirməyi bacaran insan öz fikrini çətinlik çəkmədən ifadə edə bilər [1:s.34-36].

Biz dildən müxtəlif yollarla istifadə edirik. Dil növləri coğrafi, sosial və funksional alt siniflərə bölünür. Bu amillər dilə rəngarənglik qatan dialektlərin yaranmasına

səbəb olur. Milli mədəni leksika konkret xalqın adət-ənənələrini, tarixini, dəyərlərini əks etdirən, onun kollektiv şüurunun güzgüsü kimi çıxış edən özünəməxsus sözlərdən, ifadələrdən, deyimlərdən ibarətdir. Buraya qeyri-ekvivalent lüğət, məsələn, adətlər, mətbəx və ya sosial normalar kimi mədəni-xüsusi bilikləri kodlayan başqa dillərdə birbaşa ekvivalenti olmayan sözlər daxildir.

Milli mədəni leksikanın əsas aspektləri:

Tərif: O, dilin semantikasında “milli-mədəni komponent” daşıyan, çox vaxt özünəməxsus mədəniyyətə xas anlayışları təmsil edən xüsusi lüğətdir.

Əhəmiyyəti: O, milli kimliyi gücləndirir, mədəniyyətin üzvlərinə digərlərindən fərqlənməklə səmərəli ünsiyyət qurmağa imkan verir.

Komponentləri: Buraya idiomlar, atalar sözləri, danışiq dili, yerli adət-ənənələrin adları, xüsusi kulinariya terminləri və tarixi və ya xalqla bağlı terminologiya daxildir.

Qeyri-ekvivalent leksikası: Geyim, yemək və ya sosial təcrübələr üçün xüsusi adlar kimi özünəməxsus mədəni kontekstini itirmədən birbaşa başqa dilə tərcümə edilə bilməyən sözlər.

Funksiyası: Mədəni irsin qorunması və icmanın “milli ruhunun” dərk edilməsi üçün mühüm vasitədir. Bu sözlərin başa düşülməsi dəqiq tərcümə və müəyyən bir xalqın dünyagörüşünü şərh etmək üçün çox vacibdir.

Dilin bir neçə funksiyası var: kommunikativ-insanlar arasında fikir mübadiləsi aparmaq, idrak-insanların dünyanı dərk etməsinə yardım etmək, mədəniyyətin ötürülməsi-xalqın tarixini, folklorunu nəsillərə çatdırmaq, social inteqrasiya-toplumun eyni mədəni mühitdə fəaliyyət göstərməsi. Beləliklə, dil yalnız ünsiyyət sistemi deyil, həm də mədəniyyətin mövcudluq şərtidir. Mədəniyyət–insanların yaratdığı maddi və mənəvi dəyərlərin məcmusu kimi qəbul edilir. [3. s.429].

İngiltərə və Amerikada çay ənənəsinin formalaşmasının tarixinə nəzər salsaq görərik ki, çay 17-ci əsrdə təqdim olunduğu gündən Britaniya tarixində mühüm rol oynamışdır. Zaman keçdikcə o, özünü sosial quruluşa daxil edərək *afternoon tea*, “günortadan sonra çay” və *cream tea* “qaymaqlı çay” kimi əsas ənənələrə çevrildi. Çay İngiltərədə ünsiyyət və rahatlığın sinonimidir. Bir stəkan çayı peçenye və ya çöreklerle birlikdə paylaşmaq dostlarla və ya ailə ilə əlaqə yaratmaq üçün dəyərli bir vasitədir. Günorta çayı sendviçlər, peçenye və xüsusi şiniyyatlardan ibarətdir. Forma dəyişə bilər, lakin uzun illərdə ki, İngiltərə ənənəsində çay həmişə anın dadını çıxarmaq üçün fasilə verməkdir.

Amerika da isə çay ilk dəfə İngiltərə vasitəsilə Amerika koloniyalarına gəlsə də, 1773-cü ildə məşhur Boston Çay Partiyası Britaniya vergilərinə qarşı üsyanı simvolizə edirdi. O vaxtdan bəri, qəhvə Amerikanın isti içki süfrəsində üstünlük təşkil edir və çay gündəlik ritual baxımından ikinci plandadır. Çay istehlakı artsa da, Britaniyaya nisbətən daha az ənənəyə köklənmişdir. Qəhvəxanalar müxtəlif çaylar təklif edə bilər, lakin onlar nadir hallarda ənənəvi İngilis çay xidmətinin

təmtəraqlılığını nümayiş etdirirlər. Bunun əvəzinə çay məclisləri daha qeyri-rəsmidir və buzlu çay tez-tez böyük stəkanlarda verilir, bəzən meyvə və ya şərbətlərlə ətilənir.

İngilis dilində çay mədəniyyəti *brewing*, *tasting*, və *serving* (dəmləmək, dadmaq və xidmət etmək) kimi xüsusi lüğəti ifadə edir. Əsas terminlərə növlər (*matcha*, *oolong*, *pu-erh*), emal (*oxidation*, *withering*) və *astringency*, *aroma* (büzücülük və aroma) kimi hiss atributları daxildir. Bu ənənə Çin Chá dào (Çay Yolu) və ya Yapon Chado (Çado) kimi ritualları əks etdirir. Britaniya çay mədəniyyətini ifadə edən danışıq dili ilə zəngindir, adətən "cuppa," "brew," "builder's tea" (strong with milk/sugar), ("cuppa", "dəmləmək", "inşaatçı çayı" (süd/şəkər ilə güclü)) və "elevenses" kimi terminlərdən istifadə edir. Amerika çay mədəniyyəti "sweet tea," "iced tea," "herbal tea," və "tea bags," ("şirin çay", "buzlu çay", "bitki çayı" və "çay paketləri") kimi terminlərdən istifadə edərək, soyuq, buzlu və ətirli çeşidlərə diqqət verilir.

Ümumi Çay Terminologiyası və dequstasiya sözləri:

Body: A feeling of fullness in the mouth. Ağızda dolğunluq hissi.

Astringency: A drying, puckering sensation, often desirable in black tea. Büzücülük: Qurutma, büzülmə hissi, tez-tez qara çayda müşahidə edilir.

Brisk: A lively, refreshing taste. Brisk: Canlı, təravətləndirici dad.

Umami: A savory, brothy flavor common in high-quality green teas (e.g., matcha). Umami: Yüksək keyfiyyətli yaşıl çaylarda (məsələn, matcha) ümumi olan dadlı, bulyonlu bir ləzzət.

Flushing: The harvesting of leaves (e.g., First Flush). Yuyulma: yarpaqların yığılması (məsələn, First Flush).

Ümumi çay mədəniyyəti şərtləri:

Çay: Hindistan, Rusiya və Türkiyə də daxil olmaqla bir çox bölgədə çay üçün məşhur bir ad.

Tisane: otların dəmləməsindən olan bitki çayı.

Cha gao: Çay pastası/qatranı, daşına bilən, bərkimiş çayın ənənəvi forması.

Tea Caddy: Çay yarpaqlarını saxlamaq üçün qab.

Afternoon Tea - Günorta Çayı: İngilislərin çay, sendviç və tortlar ənənəsi.

Azərbaycanda və Türkiyədə çay mədəniyyəti qonaqpərvərliyi nümayiş etdirən, sosial əlaqələr quran və insanların həyatında mühüm anları qeyd etmək üçün əsas ənənədir. Bir neçə növ çay və dəmləmə qaydası olsa da, hər iki ölkədə ilk növbədə qara çayı yığır və istehlak edirlər. Qədim sənətkarlıqdan istifadə edilməklə istehsal olunan müxtəlif çaydanlardan istifadə edərək çay dəmləyirlər. İçki şüşə, çini, və ya gümüşdən hazırlanmış armud formalı fincanlarda təzə dəmlənmiş və isti verilir. Adətən şirniyyat, şəkər, limon dilimləri, mürəbbə və qurudulmuş meyvələrlə süfrəyə verilir. Azərbaycanın müəyyən bölgələrində çaya darçın, zəncəfil və kəklikotu kimi yerli ədviyyatlar və otlar əlavə edirlər. Çay mədəniyyəti cəmiyyətin

bütün təbəqələri üçün gündəlik həyatın vacib hissəsidir və güclü mədəni kimlik hissini ifadə edir. Azərbaycan da çayla bağlı zəngin həyat tərzini, məişəti və qonaqpərvərlik ənənələrini əks etdirən əsas sözlər və anlayışlar bunlardır:

Armudu stəkan: Çayın hərarətini saxlayan və estetik görünüş verən milli stəkan.

Pürrengi: Çox tünd, rəngi tünd yaqutuya çalan çay.

Dəmgah (Səmovar): Çayın xüsusi dadı ilə dəmləndiyi ənənəvi cihaz.

Mürəbbə: Çay süfrəsinin əvəzolunmaz hissəsi (qoz, gilə, badımcan və s.).

Qənd (kəllə qənd): Çayla birlikdə istifadə olunan əsas şirinlik.

Nəlbəki: Armudu stəkanın altına qoyulan kiçik boşqab.

Qonaqpərvərlik və sosial həyatı ifadə edən sözlər aşağıdakılardır:

Qonaqqəlmə/Qonaqgetmə: Ailə və dostluq münasibətlərinin təməli.

Xoş gəlmisiniz! / Xeyir olsun!: Qonağı qarşılayarkən deyilən əsas sözlər.

Qonaq payı (Xonça): Qonaq gedərkən aparılan və ya qonağa hədiyyə olunan pay.

Süfrə açılısın: Qonağa yemək təqdim etməyə başlamaq.

Böyüyə hörmət: Yaşlı insan otağa girəndə ayağa qalxmaq və baş tərəfdə oturtmaq.

"Qonaq ruzisi ilə gəlir": Qonaqpərvərliyin əsas inanc rəmzi.

İngiltərədə və Amerikada geniş yayılmış bayramlardan biri Thanksgiving Day adlanır. Amerikalılar "Şükranlıq günü"nü adətən noyabr ayında qeyd edirlər. Böyük Britaniyada isə ənənəvi olaraq sentyabrın sonu, oktyabrın əvvəlində "Məhsul bayramı" adı altında qeyd olunur. Amerika *Thanksgiving* Şükran Günü şükür (thankful, blessed -təşəkkür, mübarək) və çox vaxt "harvest" -"məhsul" mövzusunda diqqət yetirir, halbuki Britaniya ənənələri ilk növbədə daha əvvəlki, icma yönümlü Harvest Festival- Məhsul Festivalı ilə əlaqələndirilir. Amerikanın əsas söz ehtiyatına *turkey, stuffing, mashed potatoes, gravy, cranberries, pumpkin pie* kimi sözlər daxildir. Hər ikisi ailə, bayramlar və payız mövzularını bildirir.

Şükran günü məşhur bayramdır. İnsanlar adətən bunu ailə və dostları ilə xüsusi yemək süfrəsində toplaşaraq qeyd edirlər. Bayramın əsas məqsədi şükür etmək, başqaları ilə bölüşmək və sevdikləri insanlarla vaxt keçirməkdir. Bayram haqqında danışmaq üçün istifadə edilə biləcəyiniz Şükran Günü ilə əlaqəli bəzi vacib sözlər və ifadələrə nəzər salmaq maraqlı olardı. Bu bayram ilə bağlı sözləri aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar:

Turkey, stuffing, mashed potatoes, gravy, cranberry sauce, pumpkin pie, pecans, sweet potatoes, casserole (hinduşka, içlik, kartof püresi, sous, zoğal sousu, balqabaqlı piroq, pecans, şirin kartof).

Anlayışlar: *Gratitude, thankful, blessing, harvest, feast, gathering, family, community* (minnətdarlıq, şükür, bərəkət, məhsul, ziyafət, yığıncaq, ailə, camaat).

Tarixi/Mədəni: *Pilgrims, Mayflower, Settlers, Native Americans, parade* (Zəvvarlar, Mayflower, Məskunlaşanlar, Yerli Amerikalılar, parad).

Əlaqədar terminlər: *"Cold turkey" (quitting abruptly), "Gobble up" (eating quickly), "Turkey Trot" (fun run), "Black Friday" (shopping)* (Soyuq hinduşka"

(qəfildən çıxma), "Gobble up" (tez yemək), "Turkey Trot" (əyləncəli qaçış), "Qara cümə" (alış-veriş).

Zənnimizcə, toy adət-ənənələrinin bəzilərinə nəzər salmaq maraqlı olardı. Qədim ingilis adətlərinə görə, həftənin üçüncü günü – çərşənbə günü toy üçün ən uğurlu gün sayılırdı və bunu sübut edəcək qədim ingilis mahnısı da var:

Monday for wealth
Tuesday for health
Wednesday the best day of all
Thursday for losses
Friday for crosses
Saturday for no luck at all [9: səh. 137].

İrlandiyada isə bəy gəlinin barmağına "Kloddag üzüyü" taxır. Bu üzüyün forması belədir ki, iki əl bir ürəyi tutur və ürək şəklinin üzərində isə tac var: *heart*- ürək sevgini, *hand*- əl dostluğu, *crown*- tac isə sədaqəti ifadə edir. İrlandiyada, adətən, nişan üzüklərində "*love*- sevgi, *loyalty*- sədaqət və *friendship*- dostluq" sözləri yazılır [8: səh. 221].

Adətən, toy mərasimlərinin ən gözəl vaxtı məhsul yığımı və Milad bayramı ərəfəsi sayılırdı, çünki bu müddətdə ərzaq bol olurdu. Onu da qeyd edək ki, qədim ingilislərdə toyun hansı ayda keçirilməsi ilə də bağlı inanclar da var [9:səh. 137].

İngilis "Məhsul bayramı" ilə əlaqəli sözlər:

Anlayışlar: *Harvest Festival*, *Harvest Home*, *Harvest Festival of the Sea*, *church service*, *community*, *thanksgiving*. (Məhsul Festivalı, Məhsul Evi, Dənizin Məhsul Festivalı, kilsə xidməti, icma, şükür).

Azərbaycanda da xüsusi təmtəraqla, adət-ənənə ilə qeyd olunan bayramlar var. Bunlar içərisində birinci yerdə gələn təbii ki, Novruz bayramıdır. Uzun illər, əsrlər boyu insanlar bu bayramı səbirsizliklə gözləyirlər. Zəhmətkeş bir xalq üçün bu, təbiətin, torpağın oyanışı, yeni həyatın başlanması deməkdir. Minilliklər boyu formalaşan Novruz bayramı Azərbaycan xalqının ən qədim, ən dəyərli mədəni irslərindən biridir. Təkcə baharın deyil, həm də xalqın milli birliyinin, mərhəmət və ruhi saflaşmanın simvolu kimi nəsildən-nəsilə ötürülüb. İllər keçdikcə bəzi mərasim və adətlər inkişaf edib, bəziləri isə zamanın axarında unudulub. Hər kəndin, hər elin Novruza özünəməxsus münasibəti olub və bu müxtəliflik milli-mənəvi dəyərlərimizin zənginliyini əks etdirir. Novruz bayramı Azərbaycan xalqının qədim tarixini, mədəniyyətini, əkinçilik mədəniyyətini və həyat tərzini əks etdirən rəmzlərlə zəngindir. Bu bayram xalqın inanclarını, təbiətə olan bağlılığını və şənlik sevgisini nümayiş etdirir.

Novruzla bağlı həyat tərzini və ənənəni əks etdirən əsas sözlər:

1. Rəmzlər və Təbiət (Həyat tərzini):

Səmən: Yazın gəlişinin, yaşıllığın, bolluğun və təbiətin canlanmasının rəmzidir.

Tonqal (Ocaq): Odun, atəşin və günəşin rəmzi; "Sarılığım sənə, qırmızılığım mənə" deyərək üstündən atlanılır.

Xonça: Bayram süfrəsinin əsas atributu.

Yumurta (Döyüşdürmək): Həyatın və bərəkətin rəmzi.

Şam: İşıq, nur və evin ruzi-bərəkətinin rəmzi.

Novruzgülü: Baharın ilk müjdəçisi.

2. Bayramöncəsi və Çərşənbələr:

Çərşənbə: Su, Od, Yel və Torpaq çərşənbələri (Ağır çərşənbə).

Təmizlik/Yenilənmə: Ev-eşiyin təmizlənməsi, köhnə əşyaların atılması.

Küsülülərin barışması: Sosial birliyi və mehribanlığı əks etdirən ənənə.

Qarıpusma (Qulaq falı): Qonşuların qarısını pusaraq xoş söz eşitməyə ümid etmək.

Papaqatma (Qurşaqsalma): Şal sallamaq, bayram payı istəmək.

3. Bayram Süfrəsi və Yeməklər:

Şirniyyatlar: Paxlava, Şəkərbura, Qoğal (birlik, bolluq və Günəş rəmzi).

Səbz plov: Bahar süfrəsinin əsas yeməyi.

Qovurğa: Buğdanın qovrulması.

Boyalı yumurta: Bayramın ən rəngli rəmzlərindən biri.

4. İnanclar və Adətlər:

Ruzi-bərəkət: Yeni ilin bolluqla gəlməsinə inam.

Ocaq başı: Ailənin bir yerə toplaşması, birlik.

"Gün çıx!" nəğməsi: Təbiətin oyanışına həsr olunmuş mahnılar.

Novruz sovgatı: Qohum-qonşuya pay göndərmək.

Bu sözlər Novruzun sadəcə təqvim bayramı deyil, həm də köklü bir mədəniyyət və həyat tərzini olduğunu göstərir.

Məişət və adətlərimizi ifadə edən sözlər:

Xonça: Toy və ya bayram (Novruz) zamanı şirniyyat və hədiyyələrlə bəzədilmiş xüsusi sini.

Elin yaddaşı: Şifahi xalq ədəbiyyatı, bayatılar və dastanlar.

Aşıq sənəti: Toy və şənliklərin ayrılmaz hissəsi.

Xalçaçılıq: Evin yaraşığı, məişət tərzini (Quba, Şirvan, Qarabağ xalçaları).

Ad qoyma: Yeni doğulmuş uşağa ad verilməsi ənənəsi.

Qohum-qonşu: İcma həyatında mühüm rol oynayan insanlar.

Mətbəx və Ziyafət:

Plov: Azərbaycan mətbəxinin "şah" yeməyi.

Təndir çörəyi: İsti və ətirli ənənəvi çörək.

Süfrə bərəkəti: Yeməyin bolluğu və bərəkəti.

Qarşılama (Qonaq qarşılama): Qonağın ən yüksək səviyyədə qarşılınması.

Bu anlayışlar Azərbaycan mədəniyyətinin insanlara verdiyi dəyəri, birlik və isti münasibətləri nümayiş etdirir.

Nəticə. Müəyyən bir cəmiyyətdə böyüdükdə, etmək və ya söyləmək istədiyinizi vurğulamaq və ya dəyişdirmək üçün söz ehtiyatına malik olmaq lazımdır. Bir mədəniyyətin bu spesifik ünsiyyət üsulları əsasən ilk növbədə valideynləri və yaxın qohumları, daha sonra dostları və yaxın ailə dairəsindən kənar insanları müşahidə etməklə öyrənilir. Milli adətlər nəsildən nəsilə ötürülür, onlarla yanaşı bu adətləri ifadə edən sözlər də, hətta arxaik, köhnəlmiş olsa da, dildə qalıb işlənir. Nitq mədəniyyəti insanın yüksək ictimai mədəniyyəti, təfəkkür mədəniyyəti, dilə şüurlu sevgisi, ən yüksək keyfiyyətidir. Hər bir cəmiyyət üçün dünya fərqlidir. Xalqlar mədəniyyətinin danışq dilə təsiri sözlərin, ifadələrin və ünsiyyət tərzinin formalaşmasında ən vacib rol oynayır. Dil təkcə ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də mədəniyyətin, tarixin və dünyagörüşünün güzgüsüdür. Adət-ənənə, bayramlar hər bir xalqın birlikdə qeyd etdiyi, sevinclərini və xoşbəxtliklərini paylaşdığı xüsusi günlərdir. Hər bir xalqın, mədəniyyətin və dinin özünəməxsus bayramları var. Bu bayramlar tarixi və mədəni dəyərləri qoruyub saxlamaq, gələcək nəsillərə ötürmək və birlikdə olmağın önəmini vurğulamaq üçün əvəzsizdir. Bütün bunlar da, gündəlik həyatda işlənən sözlərə güclü təsir edir. Həmin sözlər də özünəməxsusluğu ilə diqqəti cəlb edir və onları araşdırmaq dilçiliyin əsas problemlərindən biridir.

Ədəbiyyat

1. Abdinova R., Hüseynova N. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti. Bakı 2021.
2. Əliyev K. Nitq mədəniyyəti və üslubiyyatın əsasları. Bakı, 2001.
3. Əhmədzadə.G. “Dil və mədəniyyət anlayışları qarşılıqlı əlaqədə”. International Conference “Global Horizons in Philology and Pedagogy: Experiences of Turkic Nations”. September 25,2025.
4. Həsənov H. Nitq mədəniyyəti və üslubiyyatın əsasları. Bakı, 1999.
5. Seyidov Y. Azərbaycan ədəbi dilində söz birləşmələri. Bakı, “Maarif”, 1966.
6. Тилавова, Д. Связь языка с историей и культурой народа. Modern Science and Research, 2025, 4(2), 170–173.
7. Lees, C. A. Tradition and belief. University Of Minnesota Press, 1999.
8. McCourt, M. The Claddagh ring: Ireland's cherished symbol of friendship, loyalty and love. Running Press Adult, 2003.
9. McMahan Lichte, S. Irish wedding traditions. Hyperion, 2001.
10. Owen, M. Trefor. Welsh folk customs. Gomerian Press, 1959.
11. Rees, A., & Rees, B. (1961). Celtic heritage: Ancient tradition in Ireland and wales. Thames & Hudson, 1961.
12. <https://www.researchgate.net>

SUMMARY

MEHRIBAN M.TAHMAZOVA COMPARISON OF NATIONAL-CULTURAL LEXICON IN ENGLISH AND AZERBAIJANI LANGUAGES

Azerbaijani and English languages, which have a special place among national and spiritual values, have gone through a rich development path during their historical periods. The people and the language are inseparable, the language is the form of existence of the people, it has developed with the people along the paths they have historically traveled and has come to our time. From this point of view, both languages have the ability to clearly express the deepest thoughts in all their shades. It is both a multifaceted and complex social phenomenon. As we know, language is constantly changing. Each of the languages has a rich composition, diverse structure and wide possibilities of expression. Language is the greatest example of national culture. Because if we want to study the history, culture, customs and traditions of any nation, we must first of all be familiar with its language. From this point of view, it is interesting to analyze the lexicon of the English and Azerbaijani languages in a comparative manner.

РЕЗЮМЕ

M.M.TAHMAZOVA СРАВНЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЛЕКСИКОНА В АНГЛИЙСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКАХ.

Резюме:

Азербайджанский и английский языки, занимающие особое место среди национальных и духовных ценностей, прошли богатый путь развития в течение своей истории. Народ и язык неразделимы, язык – это форма существования народа, он развивался вместе с народом по историческим путям и дошёл до наших дней. С этой точки зрения, оба языка обладают способностью ясно выражать глубочайшие мысли во всех их оттенках. Это многогранное и сложное социальное явление. Как известно, язык постоянно меняется. Каждый из языков имеет богатый состав, разнообразную структуру и широкие возможности выражения. Язык – величайший пример национальной культуры. Потому что, если мы хотим изучать историю, культуру, обычаи и традиции любого народа, мы должны прежде всего знать его язык. С этой точки зрения, интересно провести сравнительный анализ лексики английского и азербайджанского языков.

Rəyçi:

f.f.d.,dos. Quliyeva Aynur Əfsər qızı